

به نام خداوند جان و خرد

نشر برسم

سرشناسه	: درویشی، سپیده، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: انجیل زنده و سنجش آن با اناجیل چهارگانه / سپیده درویشی، آرمان بختیاری.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات برسم، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۳ ص.: مصور (بخشی رنگی).
شابک	: 978-600-98627-4-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: انجیل زنده مانی
موضوع	: Ewangelyon Zindag*-
موضوع	: کتاب مقدس. عهد جدید. انجیل‌ها
موضوع	: Bible. N. T.. Gospels
شناسه افزوده	: بختیاری، آرمان
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ الف۸/د۴ BT۱۴۱۰
رده بندی دیویی	: ۲۹۹/۹۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۴۶۸۰۶

عنوان: انجیل زنده و سنجش آن با اناجیل چهارگانه

The Living Gospel
(Study of Middle Persian, Parthian and Soghdian texts of Manichean
Living Gospel and its compare with the Four Gospels)

نویسنده: سپیده درویشی، آرمان بختیاری

Bookauthors: Sepideh Darvishi, Arman Bakhtiari

ویرایش: سپیده درویشی

هفته نامه امرداد

شماره شابک: ۰-۴-۹۸۶۲۷-۹۸-۶۰۰-۹۷۸

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۲۸۰۰۰ تومان

سال نشر: زمستان ۱۳۹۷

ISBN: 978-600-98627-4-0

لازم به یادآوری است همه مطالب مطرح شده در این کتاب از جانب
مؤلف - مترجم می باشد و نشر برسم فقط متعهد به بدنه چاپ و نشر کتاب
است و در مورد مندرجات کتاب هیچ مسئولیتی متوجه ناشر نیست.

آدرس دفتر نشر: میدان رسالت - خیابان شهید قزوینی - پلاک ۶۶

تلفن: ۷۷۲۰۷۰۹۴ - ۰۲۱ ۰۹۱۹۳۳۹۰۳۳۴

انجیل زنده و سنجش آن با اناجیل چهارگانه

متن های ویراسته
فارسی میانه، پهلوانیگ و سغدی انجیل زنده مانوی

The Living Gospel
(Study of Middle Persian, Parthian and Soghdian texts of Manichean
Living Gospel and its compare with the Four Gospels)

سپیده درویشی

آرمان بختیاری

فهرست مطالب

- ۱- پیشگفتار..... ۱
- ۲- پژوهش‌های پیشین..... ۳
- ۳- انجیل زنده مانوی در آثار پیشینیان..... ۴
- ۴- معرفی دست نوشته‌های ایرانی انجیل زنده‌ی مانی..... ۱۳
- ۴-۱- فارسی میانه..... ۱۳
- ۴-۲- پهلوانیگ..... ۱۵
- ۴-۳- سغدی..... ۱۶
- ۵- متن‌های انجیل زنده..... ۱۷
- ۵-۱- فارسی میانه..... ۱۷
- ۵-۲- پهلوانیگ..... ۲۹
- ۵-۳- سغدی..... ۳۱
- ۵-۴- چینی..... ۳۳
- ۵-۵- دست نوشته یونانی کلن..... ۳۳
- ۵-۶- متن قبطی..... ۳۳
- ۶- متن کامل..... ۳۴
- ۷- سنجش انجیل زنده با انجیل‌های مسیحی (اصلی و جعلی)..... ۳۹
- ۸- معرفی اناجیل چهارگانه مسیحی..... ۴۶
- ۸-۱- انجیل متی..... ۴۶

۴۷.....	۸-۲- انجیل مرقس.....
۴۷.....	۸-۳- انجیل لوقا.....
۴۸.....	۸-۴- انجیل یوحنا.....
۵۰.....	۹- متن‌های باقی مانده از انجیل زنده.....
۵۶.....	۱۰- متن‌های انجیل مسیحی در روایت‌های ادبیات ایرانی مانوی.....
۵۷.....	الف) پاره‌هایی از نسخه‌ی پهلوانیگ مانوی دیاتسارون.....
۶۱.....	ب) کوششی برای بازسازی داستان رنج مسیح (ع) در سرود تصلیب.....
۶۵.....	ج) پاره‌های دیگری از داستان رنج مسیح (ع).....
۶۸.....	د) سخنان عیسی (ع).....
۷۰.....	۱۱- واژه‌نامه.....
۷۰.....	۱۱-۱- فارسی میانه.....
۷۸.....	۱۱-۲- پهلوی اشکانی.....
۸۱.....	۱۱-۳- واژه‌های سغدی.....
۹۴.....	فهرست منابع.....

۱- پیش گفتار

در بررسی و پژوهش فرهنگ و ادیان باستانی ایران زمین، هنگامی که به بررسی دین مانوی می پردازیم کمبود منابع به مثابه سدی بازدارنده عمل می کند. شناخت دقیق تر دین مانوی از طریق باز یابی انجیل زنده یا *Ewangelylon Zindag* می تواند در این میان راهگشا باشد. هر چند که متاسفانه به جز قسمت هایی از باب الف آن، در حال حاضر بخش های دیگری در دسترس نمی باشد. در راستای باز یابی و بررسی انجیل زنده مانی بر آن شدیم که متن های پراکنده ی انجیل مانی را در یک کتاب به زبان فارسی گردآوری نماییم.

به منظور گردآوری مطالب و شناسایی دین مانوی ابتدا متن های متعدد موجود به زبان های چینی، انگلیسی و فارسی گردآوری و در صورت لزوم بازگردانی گردید. پس از آن، به امید یافتن ردی از نام و محتوای انجیل زنده ی مانی در سایر کتب، بیش از ۵۰ عنوان کتاب بازخوانی شد. در این میان ادیان و آیین های گنوسی، مغتسله، بودایی، زرتشتی و مسیحی، که می توانند راهنمایی برای شناخت و پژوهش دین مانوی باشند، به تفصیل مورد بررسی قرار گرفتند. اناجیل چهارگانه، اعمال رسولان، نامه های پولس نبی و سایر کتب مذهبی مسیحی به کرات بازخوانی شدند تا سنجش متون باقی مانده از انجیل زنده با اناجیل چهارگانه مسیحی بر اساس مستندات صورت پذیرد.

در جهت گردآوری متون و باراهنمایی ویاری بزرگانی چون پروفیسور کریستانه رِک، پروفیسور ساموئل لیو، و پروفیسور دور کین مایسترارنست مقالاتی چند به انضمام دو متن کوتاه خط چینی باستان فراهم آمد که مقالات انگلیسی و آلمانی ترجمه و در این کتاب مورد اشاره قرار گرفته اند.

فصل اول این کتاب به معرفی پژوهش ها و نوشته های پیشین پیرامون انجیل زنده مانی پرداخته است. در فصل دوم دست نوشته های ایرانی شامل متون فارسی میانه، پهلوانیگ، سغدی، متن قبطی و نیز دست نوشته های یونانی کلن معرفی و برگردان شده است. فصل سوم به معرفی اناجیل مسیحی و سنجش آن با انجیل مانی می پردازد و در آخرین فصل تصاویر، واژه نامه و منابع آورده شده است. با تمام کم و کاستی ها، کتاب حاضر کوشیده است تا متنی نسبتاً یک پارچه از آن چه تاکنون از

انجیل زنده‌ی مانی بازمانده است را به دست دهد. هر چند، بنا به پاره‌ای دلایل دسترسی به متون مانوی سن پترزبورگ تا هنگام انتشار این کتاب میسر نگردیده و نیز؛ علی‌رغم تلاش‌های بسیار، متاسفانه متون چینی گردآوری شده به دلیل نگارش باستانی آنها تاکنون ترجمه نشده‌اند. امید است در نگارش بعدی کتاب حاضر برگردان متون چینی باستان و متون مانوی سن پترزبورگ اضافه گردیده و این اثر را کامل‌تر نماید.

سپیده‌درویشی - آرمان بختیاری

بهار ۱۳۹۵

۲- پژوهش‌های پیشین

مکنزی در جشن‌نامه کورت رودولف به سال ۱۹۹۴ بار جاع به متن یونانی دست‌نوشته مانوی کلن (CMC) متن‌های فارسی میانه M17، M644، M1721، M73 و M5439 را منتشر کرد (MacKenzie, 1994:183-198). بویس در کاتالوگ خود (Boyce, 1960:147) متن‌های نامبرده را از انجیل زنده دانسته بود. ورنر زوندرمان (Sundermann, 1968:386-405) در مقاله‌اش با عنوان نقل قول‌های انجیل مسیحی در نوشته‌های مانوی، به بررسی چند قطعه از ترجمه‌های اناجیل مسیحی به زبان‌های ایرانی پرداخته است. کریستیانه رک در کاتالوگ خود دو قطعه So18056 و So18151 و نیز ch/u7277V را از انجیل دانسته است (Reck, 1998). فونک در مقاله‌اش نقل قول‌های انجیل را در متن قبطی مانوی Synaxies Codex بررسی کرده است (Funk, 2009:115-127). دورکین مایسترارنست در مقاله‌اش (Durkin-Meisterenst, 2010:27-47) درباره‌ی انجیل زنده نیز توضیحاتی داده است. در زبان فارسی تاکنون اثری مستقل در این باره به نگارش در نیامده است. تفضلی در کتابش از انجیل زنده نیز یاد کرده است (تفضلی، ۱۳۸۹:۳۳۵). درویشی در دانشگاه بوعلی سینا همدان رساله‌ای را تحت این موضوع به نگارش در آورده است (درویشی، ۱۳۹۴) که این کتاب در واقع برگرفته و تکمیل شده‌ی آن است. درویشی و بختیاری مقاله‌ای تحت عنوان "بازسازی انجیل زنده مانوی بر پایه متن‌های ایرانی، مانوی، یونانی، قبطی و اسلامی" به نگارش در آورده‌اند که در مجله ادیان و عرفان دانشگاه تهران چاپ شده است (بختیاری - درویشی ۱۳۹۴: ۲۰۴-۱۸۵). در دیگر آثار نوشته شده به زبان فارسی نیز گاه و بی‌گاه نامی از انجیل زنده آمده است.

۳- انجیل زنده مانوی در آثار پیشینیان

(نویسندگان اسلامی و دیگر منابع)

مانی، خود انجیل زنده و نامه‌ها را به نگارش در آورد. نامه‌هایی که به تقلید نامه‌های پولس نوشته شده است و در میان پیروانش یکی از مهم‌ترین مزامیری است که توسط خود او پایه‌ریزی شده است. به جز چهار انجیل اصلی و نامه‌های پولس، مانویان انجیل پطروس، فیلیپوس و توماس و نیز شاید یادمان و اعمال رسولان، انجیل دوازده حواری، انجیل هفتاد و کودکی سرور را نیز به کار برده‌اند و نیز دیگر آثار جعلی ادبیات مسیحی مانند اعمال پطروس، آندریاس و دوازده حواری را می‌شناخته‌اند (Sundermann, 1968:386-387).

قطعه‌های شناخته شده تورفانی به زبان‌های ایرانی که اینک در برلین و سن پترزبورگ نگهداری می‌شوند در پایان قرن نوزدهم میلادی در واحه‌ی تورفان در سین کیانگ چین به دست آمده‌اند. گروه‌های تورفان پژوهی آلمانی - پروسی، روسی و ژاپنی توانستند اشیای هنری، دیوارنگاره‌ها، تندیس‌ها و مینیاتورهای گران‌بهارا از میان آن واحه بیرون بکشند. افزون بر آن به نوشته‌های با ارزشی دست یافتند که نشان‌دهنده‌ی گوناگونی زبان‌ها، خط‌ها و دین‌هایی است که در کنار جاده‌ی ابریشم با یکدیگر روبه‌رو می‌شدند. بیشتر این دست‌نوشته‌ها از پیروان دین‌های بودایی، مسیحی و مانوی است (زوندمان، ۱۳۸۱: ۱۷۵-۱۷۶).

پیش از دست‌یابی به گنج‌نهفته در ریگزارهای تورفان، تویوق و قره‌شهر، بیشترین و کامل‌ترین اطلاعات از دین مانوی همان نوشته‌های دانشمندان اسلامی چون ابن ندیم، بیرونی، شهرستانی، یعقوبی و دیگران بوده است. به گفته‌ی بیرونی، مانی در انجیل خود که آن را بر ۲۲ حرف ابجدی نهاده، خود را فارقلیط و خاتم پیامبران خوانده است (بیرونی، ۱۳۹۲: ۲۶۴). به گفته‌ی وی هر باب از ۲۲ باب انجیل زنده که برابر با ۲۲ حرف الفبایی سریانی است با یکی از حروف ابجد شروع شده است (بیرونی، ۱۳۹۲: ۲۹). بیرونی می‌افزاید پیروان مانوی انجیل جداگانه‌ای دارند که با انجیل نصرانیان از آغاز تا انجام ناهمساز است، اینان بدانچه در آن آمده است باور دارند و پندارند که همان درست است و بس (گویند که) مسیح^(ع) هم به مقتضای آن آورده و رفتار کرده، جز آن پوچ و نادرست باشد.

یعقوبی می‌گوید «مانی کتاب‌هایی برای اثبات دو مبدا نوشت، کتابی به نام «الهدی والتدبیر» و

دوازده انجیل که هر یک را به حروفی از حروف می نامد و نماز و آنچه را سزاوار است برای خلاص روح انجام شود ذکر می کند» (یعقوبی، ۲۵۳۶: ۱۹۶). «حکیم مانی در باب الف انجیلش و در آغاز شاپورگان گوید: پادشاه جهان روشنی در همه ی سرزمین خود هست و هیچ چیز وجود ندارد که از او تهی باشد و او ظاهر و باطن است و او را نهایی نیست مگر از جهتی که بر سرزمین دشمن منتهی می شود» (عزیزی، ۱۳۹۳: ۴۸).

شاید قطعه M733/V نیز می خواسته چنین مطلبی را بیان نماید:

17/ud padewangelyōn(u)(d)

18/zīndagān gōwēd ku pad zamīg ud

۱۷/ و به انجیل و

۱۸/ <گنج> زندگان گوید که به زمین و

متأسفانه در همین جا که می خواهد مطالب انجیل را بازگو کند ریختگی دارد و صد افسوس که چیزی از آن دست گیرمان نمی شود. اما شاید مطالب بالا که از شهرستانی روایت شده بیانگر ادامه ی نقل قول های فارسی میانه باشد. بنابراین دو بند ذکر شده را می توان از "باب الف" انجیل دانست.

بر پایه ی نوشته های شهرستانی و یعقوبی می توان به نکته های کوچکی از انجیل مانی پی برد. این که مانی در باب الف انجیل بر ضرورت ادای نماز سخن گفته است و یاد ر مورد چگونگی به جا آوردن این فریضه توضیح داده است. شهرستانی آورده است که «مانی بر اصحابش یک دهم از همه ی اموال و نمازهای چهارگانه در روز و شب و نیایش به خدا و ترک دروغ گوئی، قتل، دزدی، زنا، بخل، جادوگری و پرستش بت ها را واجب کرده است» (شهرستانی، ۱۳۸۶: ۱۴).

ابن ندیم در بخش توضیحی درباره ی خط ها چنین آورده است: «خط مانی از فارسی و سوریانی استخراج شده و مخترع آن مانی است. چنان که مذهب او هم ترکیبی از مجوسیت و نصرانی است. حروف این خط بیش از حروف عربی است و با آن اناجیل و کتاب های مذهبی خود را می نویسد و مردم ماوراءالنهر و سمرقند نیز کتاب های دینی خود را با آن نوشته و آن را خط دینی نامند» (ابن ندیم، ۱۳۸۱: ۲۹).

گفته های یعقوبی، شهرستانی و بیرونی بر پایه ی متن های تورفانی به خوبی تأیید می شود چرا که

در متن فارسی میانه M2/I/R/i/9-11 نام انجیل به عنوان کتاب آمده است:

pasxwadāwansih dibīr Ewangelγōn anē nibēgō Addā frestīd

”و پس به وسیله‌ی خداوندگار (=مانی) سه دبیر، انجیل و دو کتاب دیگر برای آدافرستاده شد.“

در متن پهلوانیگ (منتشر نشده) M5611/A/6 نام انجیل آمده است:

‘wn((g)l(yw)njywndg...

«انجیل زنده....»

نیز در متن پهلوانیگ به خط سغدی TM406b/v/6 آمده است:

‘st’w’δ ‘wkglywn zyw(‘nt)’kw

«ستوده است انجیل زنده»

در متن فارسی میانه S1/V/6:

(‘)wnglywn ‘y wystwdw wdywmwštyh’n

«انجیل ۲۲ شگفتی».

نیز در S1/V/4:

‘wnglywn ‘y ‘rβ ncyhyd

«(باب) الف انجیل را می آموزد»

از همه مهم‌تر در متن S1/C/5 آمده است:

‘wnglyn ‘y (t)wwncyhyd

«(باب) ت انجیل را می آموزد» (Durkin-Meisterenst, 2010:27-28).

بنابراین می‌توان مطمئن بود که انجیل مانی بر پایه‌ی نوشته‌های الفبای آرامی (از الف تا ت)، ۲۲ باب داشته است. گفته‌های نویسندگان اسلامی درباره‌ی ۲۲ باب داشتن انجیل و این که نام یکی از کتاب‌های مانی است در زبور مانوی نیز تأیید می‌شود:

«او پادزهری است برای هر بیماری

بیست و دو ترکیب در پادزهر اوست: انجیل بزرگ او، اخبار نیکوی همه‌ی آنانی است که از تبار

نوراند (آلبری، ۱۳۷۵: ۱۲۴).

محتوای کلی انجیل زنده‌ی مانی را نیز می‌توان از نوشته‌های دانشمندان اسلامی به خوبی دریافت

و این مطلبی است که هنوز قطعه‌های تورفانی یا قبطی و یونانی نتوانسته‌اند آن را تایید کنند. یعقوبی در کتاب تاریخ خود آورده است «کتاب یسمیه کتاب الهدی والتدبیر و اثنا عشر انجیلا یسمی کلّ انجیل منها بحرف من الحروف و یذکر الصلاه و ماینبغی ان یستعمل اخلاص الروح» (یعقوبی، ۲۵۳۶: ۱۰۴). «در کتابی به نام الهدی والتدبیر و دوازده انجیل که هر یک را به حرفی از حروف می‌نامد و نماز و آنچه را سزاوار است برای خلاص روح انجام شود ذکر می‌کند» (یعقوبی، ۲۵۳۶: ۱۹۶).

ابوریحان بیرونی در آثار الباقیه ضمن بیان اختلاف بین انجیل مسیحی و انجیل مانی چنین شرح می‌دهد: «نزد هر یک از پیروان مرقیون و پیروان ابن دیصان انجیلی است که با آن انجیل‌ها برخی نابسامانی‌ها دارد. پیروان مانی هم انجیل جداگانه‌ای دارند که با انجیل نصرانیان از آغاز تا انجام ناهمساز است. اینان بدانچه در آن آمده باور دارند، پندارند که همان درست است و بس (گویند که) مسیح^(ع) هم به مقتضای آن آورده و رفتار کرده جز آن پوچ و نادرست باشد، پیروانش آن را دروغی به مسیح^(ع) بسته‌اند. نسخی از انجیل است که آن را انجیل هفتادی نامند و آن منسوب است به بلامس که سرآغازش آمده سلام بن عبدالله بن سلام، آن را از زبان سلمان فارسی نوشته؛ هر کس که در آن بنگرد ساختگی بودنش بر او پوشیده نماند. نصرانیان و جز آن را انکار می‌کند، بنابراین در میان انجیل‌ها هیچ یک از کتاب‌های پیامبران پیدا نمی‌شود که بتوان بر آن اعتماد کرد» (بیرونی، ۱۳۹۲: ۲۹). احمد بن یحیی بن المرتضی نویسنده‌ی کتاب المنیه و الامل فی شرح الملل والنحل آورده است: «ذکر المانی فی الانجیل و الشابرکان انّ ملک عالم النور فی سُرّه ارضه و ذکر فی باب الالف من انجیله و فی اول شابرکان انه فی کل ارضه و انه ظاهر باطن و انه لانهایه له الامن تناهی ارضه الی ارض عدوه و فرض مانی علیهم المسکنه...» (درویشی، ۱۳۹۴: ۲۹۹ و ۳۰۱).

«و گفت مانی در انجیل و شاپورگان که ملک جنان النور در ناف زمینش زندگی می‌کند. او در باب الف انجیلش آورده است و نیز در بخش نخست شاپورگان که او بر همه‌ی زمینش مسلط است ظاهر و باطن، او مرزی ندارد به جز در کناره‌هایی که زمینش به زمین و شخصش بر خورد می‌کند» (kessler, 2889, p 399).

بیرونی می‌گوید: «حدود چهل و اندی سال در این اشتیاق بودم تا اینکه پیکی از همدان به سوی خوارزم روانه شد و کتاب‌هایی با وی بود که آن‌ها را توسط فضل بن سهلان یافته بود. در بین آن‌ها مصحفی بود که شامل چندین کتاب مانوی یعنی فرقاطیا، سفر الجابره، کنز الاحیاء، صبح الیقین،

الناسیس، الانجیل، الشابور کان، و چند رساله... (عزیزی ۱۳۹۳: ۸۱).

مقریزی در المواعظ والاعتبار فی ذکر الخطط والاثار، انجیل مانی را معرفی می کند: «ولأصحاب مانی انجیل علی جده یخالف ما علیه النصارى من اوله الى آخره ویزعمون أنه هو الصحيح و ماهذاه باطل و لهم ایضاً انجیل یسمی الانجیل السبعین ینسب الی بلامس و النصارى و غیرهم» (افشار شیرازی ۱۳۳۵: ۳۰۴).

در کتاب کشف المحجوب تألیف هجویری غزنوی در ذکر انجیل آمده است: «و معروف است که اندر روم چیزی ساخته اند بیمارستانی سخت عجیب کی آن را انگلیون خوانند و اندر هر چیزی که عجایب باشد بسیار یونانیان بدین نام خوانند آن را چنانک صحف را انگلیون خوانند و آن وضع مانی را و مانند آن را...» (افشار شیرازی ۱۳۲۵: ۴۹۴).

محبوب بن قسطنطین در کتاب العنوان مختصری از زندگی مانی را آورده است و در جای دیگری از این کتاب، آثار مانی را چنین ذکر می کند: «و وضع اربعه کتب و سَمی أحدها کتاب الاسرار و سَمی الآخر الانجیل و الثالث کتاب الكنز و الرابع کتاب الجدل...» (افشار شیرازی ۱۳۳۵: ۳۵۱). میرخواند مؤلف کتاب روضه الصفا می نویسد: «ذکر مانی نقاش، در بعضی کتب مسطور است که چون به سمع زندیق رسید که عیسی ^(ع) فرموده که بعد از من فارقلیط عبارت از اوست و حال آن که این لفظ همایون از آن حضرت رسول (ص) است، لاجرم به تصور باطلی دعوی نبوت کرد و کتاب ظاهر کرد انجیل و گفت این کتاب از آسمان نازل شده است» (افشار شیرازی ۱۳۳۵: ۵۲۵).

طبقات المضلین کتابی است که اعتماد السلطنه درباره ی احوال اشخاصی که به دروغ ادعای پیغمبری کردند نوشته است: «مانی چون کتاب مذاهب مجوس و نصاری و ثنوییه را دید ادعای نبوت کرد و در اول کتاب خود که موسوم است به شاپور گان و به جهت شاپور بن اردشیر تألیف کرده می گوید حکمت و اعمالی که در انبیاء و فرستادگان الهی است در هر زمانی می آید غیر زمان دیگر به مصلحت آن زمان، احکام و اعمال الهی و تکالیف ناس در هر وقتی به یک قسمی در یکی از بلاد آشکار می شود در دست یکی از انبیاء، چنان که وقتی در دست پیغمبری که در هند بوده آشکار شد و وقتی در دست عیسی نبی و علیه السلام در ارض مغرب و وقتی در دست زردشت در ارض فارس آشکار گشت. پس امین وحی نازل شد در این قرن اخیر به دست من، پس منم مانی رسول الهی و فرستاده ی حق به ارض بابل و ذکر کرده در انجیلی که وضع کرده او را به حروف ابجد در بیست و دو حرف و در

آن جامی گوید منم فارقلیطی که بشارت داد به وجود او حضرت مسیح علیه السلام» (افشار شیرازی ۱۳۳۵: ۵۳۳).

آن چه را که اعتماد السلطنه ذکر کرده بسیار مهم است از چند جهت: نخست این که می گوید «در اول کتاب خود که مرسوم است به شاپورگان»، این گفته، هماهنگ است با گفته‌ی شهرستانی (نک. قبل) که آورده است: «حکیم مانی در باب الف انجیلش و در آغاز شاپورگان گوید». پس از سنجش دو نقل قول فوق‌الذکر مشخص می‌شود که مطالبی در اول شاپورگان و «باب الف» انجیل زنده یکسان بوده است. آن چه را که اعتماد السلطنه از خاستگاهی ناشناخته ذکر می‌کند، دقیقاً بر پایه‌ی متن M5794 تایید می‌شود. در بخش پایانی نقل قول اعتماد السلطنه آمده است: «... پس منم مانی رسول الهی و فرستاده‌ی حق به ارض بابل». این مطالب نیز هماهنگ است با متن تورفانی M4/II/v/II. مطالبی هم که در خصوص انجیل آمده دقیقاً همان است که در دست نوشته‌ی یونانی کُن (CMC) آمده است (نک. به بعد). «منم فارقلیطی که بشارت داد به وجود او حضرت مسیح علیه السلام». بنابراین از هم‌سنجی گفته‌های بالا و متن‌های تورفانی ذکر شده و CMC می‌توان نتیجه گرفت که متن‌های M5794 و M4/II/v بخشی از انجیل زنده‌ی مانی است. اگرچه بویس در کاتالوگ خود (Boyce, 1960) M5794 را «یکی از آثار مانی» و M4/II/v را «سرودی فارسی درباره‌ی «فرستاده» می‌خواند.

تنها کلیم کایت (کلیم کایت ۱۳۸۴: ۱۴۸) M4/II/v را از *انجیل زنده* می‌داند. حرف نوشت و ترجمه‌ی M5794 (حرف نوشت و آوا نوشت آن با شماره a در Boyce, 1975) نیز آمده است.

dēn īg man wizīd az abārīgān dēn ī pēšēnagān pad dah xir frāy ud weh dar
ast yak ku den ī ahēnagān pad yak šahr ud yak izwān bud ēg dēn ī man ādku
pad harw šahr ud pad wisp izwān paydāg bawād ud pad šahrān dūrān
kešihād, dudig ku dēn ī pēšēn andom dāš sārārān pakān andar bud ... ud
čēōn sārārān ahrāft hēnd ēgišān dēn wihurīd ud pad andarz ud kirdagān sust
būd hēnd. ud pad ... ēg den ī man pad nibēgān zindagān, pad hammōzāgān
ispasagān, wizīdagān ud niyošagān ud pad wihīh ud kirdagān dā ō abdom

pattāyād sidīg kū awēšān gyānān pēšēnagān īg pad xwēš dēn kirdagān nē
hanzaft ō dēn īg man āyēnd ušān xwad dar ī uzēnišn bawēd.

tasom ku ēn abhumišn īg dō bun, ud nibēgān zīndagān wihīh ud dānišn ī man az hān ī
pēšēnagān dēn frāydar ud wahy hēnd. panzom ku wispān nibēgān wihīh ud āzend īg
pēšēnagān dēnān ka ō ēn dēn ī man....

«دین برگزیده‌ی من از دیگر دین‌های پیشینیان به ده چیز بزرگ‌تر و بهتر است یک <این> که
دین گذشتگان به یک کشور و یک زبان بود، <حال> آنکه دین من پس <این> که به هر کشور و
هر زبان پیدا بود و به کشورهای دور آموخته خواهد شد، دو دیگر <این> که دین پیشین تا زمانی
که سالاران پاک‌اندرش بودند.... و چون سالاران در گذشتند، پس دینشان آشفته شد و به‌اندروز
کرده‌ها سست شدند و... <حال> آنکه دین من به کتاب‌های زنده، آموزگاران، اِسپسگان، گزیدگان و
نیوشایان و به خرد و کرده‌ها تا جاودان بپاد.

سه دیگر <این> که این الهامات دوبن و کتاب‌های زنده، خرد و دانش من، از آن دین‌های پیشین
بزرگ‌تر و بهتر است.

چهارم <این> که همه‌ی کتاب‌ها، خرد و داستان‌های دین‌های پیشین که به این دین من....
نکته دیگری که نشان‌دهنده‌ی تعلق متن حاضر به انجیل زنده‌مانی است، این است که در آن از
کتاب‌های زنده *nibēgān zīndagān* نام برده شده است که منظور از آن انجیل زنده است (درویشی،
۱۳۹۴: ۲۷-۳۰).

از سوی دیگر اصطلاح *abhumišn* در این متن آمده است که دقیقاً در متن M644/v که بخشی از
انجیل زنده است نیز دیده می‌شود:

1/[um ēn]

2/[abhumišn[abhuft]um ēn]

3/[saxwa[n zīndag nibišt. u(m)]padiš[

4/[hān r[āzān wuzur]g[(ān u)kuni(š)](nān[

5/[mahistagān paydāgēni[(d)hēnd.]hān[

6/(k)]unišnān īg[wuzurg]ud....[

۱/ [به وسیله من این]

۲/ [الهامات] آشکار کرده [و به وسیله من این]

۳/ [سخن] زنده نوشته شده. و به وسیله من [با]

۴/ [آن را] ازهای بزرگ [و کن] (ش) [های]

۵/ [مهیستگان پیدا کرده] شد. [آن]

۶/ (ک) [نش های] بزرگ [و....]

برای بازسازی، آوا نوشت و ترجمه ی آن نک: (MacKenzie, 1994: 193).

متن روی آن نیز همان نقل قول انجیل است که در اکثر متن های انجیل یعنی /M17/v

سطرهای /۱-۷/، /M172/v، سطرهای /۱۶-۱۷/ و /M644/r، سطرهای /۱-۳/، /M5439/v

سطرهای /۱-۳/ و متن پهلوانیگ به خط سغدی /So18056/v در سطرهای /۱-۴/ آمده است.

M644/r/:

1/....]e[wangelyōn z]īndag[...

2/]/čāš[(m)ud(gōš)wizēhēd u]d[...

3/]/bār[īrā(st)īnizēhē]d[...

4/....

5/...

6/....

۱/...[انجیل زنده]...

۲/ [چش]م و [گ]وش را می آموزد و.

۳/ [بار] را [ست]ای را آموزش دهد[د].

۴/...

۵/...

۶/...

این مطالب برابر است با نقل قول های انجیل در متن یونانی مانوی (CMC) آن جا که مانوی

از «آشکار ساختن رازها» و «کشف و شهودها» نیز از «انجیل نامیرا»، «کتاب‌های پدر»، «روح فارقلیط حقیقت»، سخن می‌دارد (Funk, 2009:56-57).

بنابراین آن‌جا که احمد بن یحیی بن المرتضی نویسنده‌ی کتاب المنیه والامل فی شرح الملل و النحل آورده است که «مانی در انجیل و شاپورگان» و «در باب الف انجلیش و اول شاپورگان» مطالبی را نقل می‌کند (نک: افشار شیرازی ۱۳۳۵: ۲۹۹ و ۳۰۱).

نیز طبقات المصلین می‌گوید که «در اول کتاب خود که موسوم است به شاپورگان» و سپس در پایان نقل قول می‌گوید و «ذکر کرده در انجیلی که وضع کرده است و او را به حروف ابجد در بیست و دو حرف و در آن جامی گوید منم فارقلیطی که بشارت داده به وجود او حضرت مسیح^(ع) (نک. ۳، ص ۵۳۳). می‌توان نتیجه گرفت که عباراتی مانند آن چه در M 4/II/v و M 5494 آمده است در اول شاپورگان و باب الف انجیل زنده مشترک است.

ابوعلی سینا نیز در رساله‌ی خود به نام «لسان العرب فی اللغت» انجیل مانی را به گونه‌ی انکلیون یاد می‌کند که نزدیک به صورت فارسی میانه‌ی ewangelyōn است (در این مورد نک. افشار شیرازی، ۱۳۳۵: ۳۷۳).

به گفته‌ی اپیفانوس «... مانی کتاب‌هایی چند نوشت یکی به همان تعداد ۲۲ حرف الفبایی سریانی و با همان ترتیب الفبایی» (Kessler, 1889:399). نام انجیل مانی در کفالا یا نیز آمده است. «... من آن‌ها را نوشته‌ام در کتاب‌های روشنی‌ام، در انجیل بزرگ و گنج زندگی و پراگماتیا...» (Bohli, 1946:1).

۴- معرفی دست نوشته های ایرانی انجیل زنده ی مانی

۴-۱- فارسی میانه

M17/r/

طبق تصویر موجود از متن M17/r/، این متن دارای ۹ سانتی متر عرض است و سربرگ آن با خطی شکسته خوشنویسی شده و با گل های سه و چهار پر سرخ تذهیب شده است. این نوع گل آرایی در این متن ها، طرح های اسلیمی - ختایی در متن های اسلامی را به یاد می آورد، نوشته هایی با قوس های روان مانند طرح های اسلیمی که به سمت داخل گردش دارند و گل های چند پر مانند طرح های ختایی است. به نظر می رسد، اولین متن های تذهیب شده در کتاب ها و نوشته های مذهبی، می تواند متن های مانوی باشد، هر چند عده ای نگاره های ختایی را به هنر چینی مربوط می دانند.

سه خط اول ستون اول که با جوهر سرخ نوشته شده تقریباً واضح و خواناست، اما بعد از این سه سطر فاصله ای ایجاد شده که احتمال پاک شدن متن را نمی دهد زیرا هیچ گونه اثری از کتابت دیده نمی شود، بلکه ممکن است در این قسمت تصویری که با جوهر رنگی کشیده شده، وجود داشته است که در نسخه موجود کاملاً پاک شده است. به گفته مکنزی ۸ سطر سفید است. مکنزی با توجه به فاصله سطر ها، این قسمت را ۸ سطر تشخیص داده است. بعد از این فاصله ایجاد شده، ۶ سطر نوشته وجود دارد که سطر آخر اندکی ناخواناست. در ستون دوم، سه سطر اول با جوهر سرخ نوشته شده و در انتهای دو سطر اول آثار ریختگی و شکستگی دیده می شود. به اندازه ۸ سطر فاصله در ستون دوم نیز دیده می شود و این ستون هم بعد از فاصله، ۶ سطر نوشته دارد که سه سطر اول با جوهر سرخ و سه سطر بعد با جوهر سیاه نوشته شده است. سطر آخر ستون دوم نیز کمی ناخواناست.

M17/v/

صفحه ی پشت متن M17 حدود ۹ سانتی متر عرض دارد و دارای سربرگی مذهب شده با گل های سه پر و متن خوشنویسی تزیینی است. از ستون اول این متن سه سطر که با جوهر سرخ

نوشته شده، قابل خواندن است. ابتدای سطر اول و دوم دارای شکستگی و ریختگی بوده است و حدود ۸ سطر پاک شده است که آثار بسیار کم رنگی از نوشته ها به صورت محو و کاملاً ناخوانا در آن دیده می شود، پس از فاصله ای در میان متن، ۶ سطر نوشته وجود دارد که دو خط اول آن نیز با جوهر سرخ نوشته شده است. در ستون دوم ۴ سطر قابل خواندن است که سه سطر اول با جوهر سرخ نوشته شده و یک سطر باقی مانده به رنگ سیاه است. حدود ۷ سطر مانند ستون اول محو و ناخواناست و بعد از این پاک شدگی ۶ سطر دیگر قابل خواندن است که مانند ستون اول دو سطر آغازی با جوهر سرخ و ۴ سطر دیگر با جوهر سیاه نوشته شده است.

II/M172/r/

متنی دو ستونه است که با مرکب سیاه نوشته شده است. این متن دارای پاک شدگی خطوط است و از سطرهای ۷/ تا ۹/ از سمت راست، ریختگی برگ دیده می شود.

II/M172/v/

متنی دو ستونه است که مانند قسمت رو، با مرکب سیاه نوشته شده است و در ستون سمت چپ از سطرهای ۶/ تا ۹/ در انتهای سطرها ریختگی دیده می شود.

M733/ v/

طول این متن ۲۱ سانتی متر است و در دو سطر اول ریختگی کامل دارد و در سطرهای ۳ تا ۵ از سمت راست دارای ریختگی است. در سطر ۱۲ از سمت راست متن ۲ یا ۳ واژه افتاده است و در سطر ۱۳ یک واژه ریختگی دارد. از این متن تنها بندهای ۱۷ و ۱۸ آن ترجمه شده است. این بندها در باره انجیل زنده است.

M 644/ r/

این متن نیز کمتر از ۷ سانتی متر عرض دارد و شامل ۵ سطر باقی مانده در وسط تصویر است. در

سطر اول بجای مانده نویسه‌هایی از *ewangelyōn zīndag* دیده می‌شود، که از واژه *zīndag* تنها نویسه ی < z > باقی مانده است و از واژه *ewangelyōn* نویسه ی < ' > افتاده است.

M 644/v/

این متن کمتر از ۷ سانتی متر عرض دارد و تنها ۶ سطر، که هر سطر دارای ریختگی‌هایی بسیار است در وسط تصویر دیده می‌شود. از نخستین سطر به جای مانده ی این متن تنها نقطه ی سیاهی دیده می‌شود و بقیه سطر به طور کامل ریخته است. این متن را مکنزی بازسازی کرده است (نک. به بعد).

M5439/r/

در این متن بسیار کوچک که تنها سه سطر دو ستونه با ریختگی از هر دو سمت آن بر جای مانده است؛ واژه *ewangelyōn* با کسر حرف < n > در آخر واژه قابل خواندن است.

۴-۲ - پهلوانیگ

M4IIV

متنی است در دو ستون با سربرگ و آرایه‌های به شکل گل هر دو ستون رو و پشت با حاشیه‌های متن‌ها به طور کامل بر جای مانده است. بخش‌های از متن در چندین سطر رو و پشت پاک شده است یا کم رنگ به نظر می‌رسد.

M5794

متنی است در دو ستون بخش‌های از متن در قسمت بالا سمت راست و بالا پشت و رو از میان رفته است. بخش‌هایی از سربرگ دیده می‌شود با آرایه‌های به شکل گل.

۴-۳- سغدی
So 18056/v/

این متن به عنوان متن TM280 نیز شناخته شده است و حدود ۷ سانتی متر عرض دارد. از ۹ سطر باقی مانده در آن، تنها چهار سطر اول خوانده می شود آغاز همه ی این سطرها ریختگی دارد و آثاری از جوهر سرخ نیز در این متن دیده می شود.

۵- متن های انجیل زنده

۵-۱- فارسی میانه

M17/r/

نویسه گردانی:

*'rb ncyhyd *

1/qnygrwšnsr

2/'y wysp'n

3/wyhyyh'n

4/'stwd'wd

5/'st'yhyyd

6/dyn ywjdhrpd

7/zw'r'y pdr

8/pd'pryn'y

9/m'dr('wd pd)⁽⁴⁾

1/'wd'b(r)(gw'g)]'n⁽¹⁾

2/'wd'šnw'g'n'y

3/sxwn w'bryg'n

4/hybbyh

5/'st'(yšn)⁽²⁾'w

6/(pdxš)r⁽³⁾'w pdr

7/'wd'w pwsr

8/'wd'w w'(x)š

9/ywjdhr('wd)⁽⁵⁾

(۱). سطر بسیار آسیب دیده است تا حدی که نویسه را نمی توان تشخیص داد.

(۲). Š: (بسیار کم رنگ و آسیب دیده است).

(۳). نویسه ها بسیار کم رنگ و آسیب دیده است.

(۴). نویسه ها بسیار کم رنگ و آسیب دیده است.

(۵). بازوی راست دیده می شود و دیگر نویسه ها کم رنگ است.

M17/r/

آوانوشت:

* arb nizēhēd *

1/kanīgrōšnsar	1/ud abar (gōwāg)]ān[
2/ī wispān	2/ud išnawāgān ī
3/wihīhān	3/saxwan wābarīgān
4/istud ud	4/hēb bawēd
5/istāyihēd	5/ist(āyiš)n ud
6/dēn yōždahr pad	6/(padixša)r ō pidar
7/zōr ī pidar	7/ud ō pusar
8/pad āfrīn ī	8/ud ō wāxš
9/mādr (ud pad)	9/yoždahr (ud)

M17/r/

ترجمه:

الفرامی آموزد

۱/ و بر گویندگ[ان]	۱/ دوشیزه روشنی سر
۲/ و شنوندگان	۲/ - همه
۳/ سخن باوری	۳/ خردها
۴/ همی باد	۴/ ستوده (است) و
۵/ ستا(یش) و	۵/ ستوده می شود
۶/ ارجمند(ی) بر پدر	۶/ دین پاک

۷/و بر پسر	۷/به زور پدر
۸/و بر روح	۸/به آفرین
۹/پاک (و)	۹/مادر (وبه)

M17/ v/

نویسه گردانی:

* 'wnglywnyg *

1/(gwš) ⁽¹⁾ wčyyhyd	1/č ps wysp
2/'wd b'r 'y	2/'st 'w(d) ⁽²⁾ hrw
3/r'styy nčyhy (d) ⁽³⁾	3/čy bwyd w bw'd
4/'n m'ny prystg	4/pd 'wy zwr 'ystyd
5/'yg yyšw ^c	5/prwx'n 'yn
6/'ry'm'n pd	6/myzdg't'čyh
7/q'(m) ⁽⁴⁾ ('y pdr by	7/(pd) yrynd ⁽⁵⁾ zyr'
8/w(') bryg'n ooh'n	8/'šn'synd oo
9/(ky) ⁽⁶⁾ 'n č'š bwd	9/thm'n pymwčynd
10/d'n'g'n why	

(۱). در آغاز سطر پارگی و محو شدگی نویسه‌ها به چشم می‌خورد

(۲). نویسه *l* بسیار کم‌رنگ شده است(۳). از نویسه *l* چیزی در حد یک نقطه باقی مانده است.(۴). بخشی از بازوی بالایی و پایینی *m* پاک شده است.(۵). *p* تالاندهای دیده می‌شود.(۶). در پایین صفحه *k* بسیار کم‌رنگ دیده می‌شود. بازوی زیر سطر *k* هم افتاده است.

M17/v/

آوا نوشت:

* ewangelyōn īg*

1/ (gōš) wizēhēd	1/ az pas wisp
2/ud bār ī	2/ast u(d) harw
3/rāstī nizēhē(d)	3/čē bawēd u bawād
4/an Mānī frēstag	4/padawēzōr
5/īg Yišō ^c	5/paroxan in
6/aryāmān pad	6/mizdagtāzīh
7/kā (m) īpidar bay	7/(pad) irēnd zīrān
8/w(ā)barīgān. hān	8/ašnawēnd
9/(kē)anazašbūd	9/tahmān paymōzēnd
	10/dānāgān wahy

M17/ v/

ترجمه:

از آن انجیل

۱/ از پس	۱/ (گوش را) می آموزد
۲/ هست و هر	۲/ و بار
۳/ چه بُود و خواهد بود	۳/ راستی را آموزش دهد

۴/من، مانی، فرستاده	۴/به زورِ او ایستد
۵/ای عیسا < ی >	۵/فَرخان این
۶/دوست، به	۶/مژده را
۷/کا(م) پدر، بغ	۷/پذ(یرند، زیر کان
۸/راستین. آن	۸/شناسند و
۹/(که) من ازش بود < ه آم >	۹/تهمان پوشند
	۱۰/دانایان دانش

M172 /r/II/

نویسه گردانی:

6/○○ 'stwd 'wd 'st'(yh)y⁽¹⁾7/qnygrwšn ○○sr 'y wy(s)p'n⁽²⁾8/wyhyh'n ○○ ○○⁽³⁾

11/○○ ○○'stwd

12/'wd 'st'yhyd dyn(ywj)d(h)r pd

13/zwr 'y pydr pd 'pryn 'y m('d)r

14/'wdpd wyhyy 'y pwsr○○ ○○

(۱). نویسه بسیار کم رنگ دیده می شود.

(۲). S بسیار کم رنگ است.

(۳). در پایان سطر تا آغاز سطر ۱۱/ عبارت هایی به سغدی آمده است. نقل قول های فارسی میانه/انجیل زنده واقع در میان عبارت های سغدی جای گرفته است.

M 172/r/II/

آوا نوشت:

6/.istud ud istāyihēd

7/kanīgrōšn.sar ī wi)s(pān

8/wihihān.

11/.istud

12/ud istāyihēd dēn (yōž)da(h)r pad

13/zōr ī pidar pad āfrīn ī m(āda)r

14/ud pad wihih ī pusar.

M 172/r/III/

ترجمه:

۶/ستوده (است) و ستوده شود

۷/دوشیزه روشنی سر همه

۸/خردها

۱۱/... ستوده (است)

۱۲/و ستوده شود دین پاک به

۱۳/زور پدر و به آفرین مادر

۱۴/و به بهی پسر.

M 172 /v/I/

نویسه گردانی:

- 2/ ۰۰۰۰drwd'wd'pryn'br
 3/przynd'n'y drwdyy w'br gw'g'n
 4/'wd'snw'g'n'y sxwn w'bryg'n⁽¹⁾
 8/۰۰۰۰ hyb
 9/(bwy)d('st('y)šn'wdpdxšr
 10/۰۰'w pydr'wd'w pwsr'wd'w
 11/w'(x)š ywjdhr'wd'wm'dy'n
 12/yw(j)dhr ۰۰ ۰۰
 16/ ۰۰ ۰۰ gwyšn'y
 17/'wnglywn zyndg'y čšm'wd
 18/gwš wčyhyd'wd b'r'y r'sty

M172/v/I/

آوانوشت:

- 2/. drōdud āfrīn abar
 3/frazēndān ī drōdī ud abar gōwāgān
 4/ud išnawāgān ī saxwan wābarīgān
 8/. hēb
 9/(bawē)d (i)stāyišn ud padixšar

- 10). ōpidr ud ō pusar ud ō
 11) wā(x)š yōždahṛ ud ō mādayān
 12/ yōždahṛ.
 16/ .gōwišn ī
 17/ angelyōn zindag ī čašm ud
 18/ gōš wizēhēd ud bār ī rāstī

M172/v/I/

ترجمه:

- ۲/ درود و آفرین بر
 ۳/ فرزندان درودی و برگویندگان
 ۴/ و شنوندگان سخن درست
 ۸/ باشد
 ۹/ ستایش و افتخار
 ۱۰/ به پدر و به پسر و به
 ۱۱/ روح القدس و به کتاب
 ۱۲/ پاک.
 ۱۶/ گفتار
 ۱۷/ انجیل زنده‌ی چشم و
 ۱۸/ گوش را آموزش می‌دهد و بار راستی را

M 733/ v/

نویسه گردانی:

17/ ٥٥ 'wd pd 'wnglywn '(w)]d^(۱)

18/ zyndg'n gwyd ٥٥ kw pd zmy(g) 'wd

M 733/v/

آوانوشت:

17/ ud pad ewangelyōn(u)]d[

18/. zīndagān gōwēd. ku pad zamīg ud

M 733/ v/

ترجمه:

۱۷. و به انجیل (و)

۱۸. <گنج> زندگان گوید. که به زمین و

(۱). اثری کم رنگ از d دیده می شود. از سطر ۱/ تا ۱۶/ از انجیل نیست. آنجا که می خواهد از انجیل سخن بگوید افتاده است.

M644/ r/

نویسه گردانی:

- 1/]gwyšn 'y' [wnglywn z]yndg^(۱)]'y [
 2/]čš [(m)^(۲) 'wd (g)wš wčyhyd (') wd
 3/]b'r [(')y r'(st)]y^(۳) nčyhy]d○○]
 4/ ['n m')(n)y^(۴) p(r)]ystg 'y yyšw' [
 5/ ['ry'm]np[d q'm 'y pydr]
 6/ [(.)]^(۵)

M644/ r/

آوا نوشت:

- 1/ [gōwišn īe]]e[wangelyōn z]īndag ī]
 2/]čāš [(m) ud (g)ōš wizēhēd u]d]
 3/]bār [ī rā(st)]ī[nizēhē]d.]
 4/ [an mā](n) i f(r) [ēstag īg Yišo]
 5/ [aryāw] ān pa[d kāw īpidar]
 6/ ...

(۱) پس از *z* و *y* به صورت نقطه ای کوچک دیده می شود.

(۲) *m* بسیار آسیب دیده است همین بخش مانند سربرگ متن... است.

(۳) زیرنویسه ها، اثری در حد دو نقطه دیده می شود. نویسه ها بسیار آسیب دیده است.

(۴) در آغاز سطر، اثری از نویسه های دیده می شود.

(۵) کلیه ی بازسازی ها بر پایه ی مکنزی انجام گرفته است.

M644/r/

ترجمه:

- ۱/ [گفتار] انجیل زنده ی
- ۲/ چشم و [گوش را می آموزد و
- ۳/ [بار] را [است] ی (را آموزش می دهد) [د]
- ۴/ [من ما] نی [فرستاده ی عیسی]
- ۵/ [دوست] ب [له] کام پدر
- ۶/ ...

M 644/ v/ (1)

نویسه گردانی:

- 1/]'wm 'yn]
- 2/] 'bhwmyšn]bhwpt['wm 'yn]
- 3/[sxw] n zyndg nbyštøø w(m)]pdš[
- 4/]h'n] [r[(')z'n wzr]g[('n wkwyny(š)]n'n[
- 5/]mhyst'npyđgyny(d)]hyn(d) [øh'n]
- 6/]kwnyšn 'y[wzrg(')]wd[

M 644/ v/

آوانوشت:

1/[um ēn]

2/[abhnumišn]ābhuf[nm ēn]

3/[saxw] an ? (n)ibēšt.u[m padiš]

4/[kunišn̄]]hānr[āzān wuzu(r)]g[... u kuni (š) [nān]

5/[kunišn̄] [mahistān paydāgēnī] (d)hēn[d][.hān]

6/[kunišn̄] wuzurg [ud...]

M 644/ v/

ترجمه:

۱/ [و به دست من]

۲/ [مکاشفات] آشکار شد [و به دست من این]

۳/ [سخن]ان زنده نوشته شد. [و به دست من]

۴/ ... [آن را] ازهای بزرگ [و کنش-های]

۵/ [مهیستان آشکار کرده] شد [آن]

۶/ [کنشهای] بزرگ [و...]

M5439/r/

نویسه گردانی:

1/gwyy(š)n[

1/[w̄ 'pryn

2/wnglyw]n[

2/[(w)prznd'n

3/'y čšm

3/('y (d)rwdyyh

M5439/r/

آوانوشت:

1/gōwiš] n[

1/ud āfrīn

2/ewangelyō] n[

2/]ō[frazendān

3/īčāš

3/ī drōdīh

M5439/r/

ترجمه:

۱/ وافرین

۱/ گفتا [ر]

۲/ [به] فرزندان

۲/ انجیل [ل]

۳/ درودی

۳/ چشم

۵-۲- پهلوانیک

5/'bjyrw'ng 'šnwhrg'hym

6/čy'č b'bylzymyg

7/wyspryxt hymōō wyspryxt

8/hym'čzmg'y b'byl'wd

9/pdr'styft br'wyšt''d

10/hymōō oōsr'wghym 'bjyrw'ng

11/čy'č b'bylzymygfrnft

- 12/hymoofrnft hym'čzmyg
 13/b'bylkw xrwšn xrwspd
 14/zmbwdygoo oo'w'sm' yzd'n
 15/pdwh'm hrwyn bg'n hyrzyd w
 16/'w mn'st'w pd'mwjdyftoo

M4II/V

آوانوشت:

- 5/abžīrwāng išnōhrahēm
 6/čē až Bābēl zamīg
 7/wisprixt hēm. wisprixt
 8/hēm až zamīg Bābēl ud
 9/pad rāštīft bar a wištād
 10/hēm. srāwag hēm abžīrwāng
 11/čē až Bābēl zamīg franaft
 12/hēm. franaft hēm až zamīg
 13/Babēl ku xrōsān xrōspad
 14/zambūdīg. ō išmā yazdān
 15/padwahām harwīn bayān hirzīd u
 16/ō man ast ud pad āmuždīft.

۱/شاگرد>ی< سپاسگزارم

۲/که از بابل زمین

۳/بر آمدم، برآمده

- ۴/م از زمین بابل و
 ۵/به در راستی ایستاده
 ۶/آم. سرود خوانم شاگرد <ی>
 ۷/که از بابل زمین آمده
 ۸/ام. آمده ام از زمین
 ۹/بابل که خروش بر خوانم به
 ۱۰/جهان. شما ایزدان را
 ۱۱/می ستایم، همه ی بغان گذشتند <از گناهانم> و
 ۱۲/برای من است و برای آمرزیدگی

۵-۳- سغدی

نویسه گردانی:

- (zpr)[t[(β)][t[/(β)]xš⁽¹⁾
 1/[(.t(.)]'wng[1)ywn(.)(⁽²⁾)
 2/zynt'k'y čšm'wδ
 3/]gwš[]w[(y)z(y)yδ'w(δ)b'l
 4/]y[]r'st[(y)h(nyzyhy)δ○
 5/]4-5[(.)r/ytny(.)
 6/]6-7[(y)zt'n ○(.)
 7/]4-5[w(.)(δ(.)
 8/]4-5[(.)
 9/]5-6[(○(.)]4-5[
 10/]5-6[(.)]7-8[

(۱) بخش اندکی از نویسه های سربرگ به خط سرخ دیده می شود.

(۲) در آغاز سطر آثاری از چند نویسه دیده می شود.

So 18056/v/

آوانوشت:

[zpr][t] (β)[āt]/(β)[āxš]

1/ ... (ewange)l]yōn[...

2/ zīndag īčāšm ud

3/]gōš[]w](i)z(īh)ēd ud bār

4/]ī[]rāst[(ī)h (nēzīhē)d

5/ ...

6/ ... yazdān ...

7/ ...

8/ ...

9/ ...

10/ ...

So 18056/v/

ترجمه:

روح القدس / کلام مقدس

۱/ ... انجیل ...

۲/ زنده‌ی چشم و

۳/ [گوش] را می آموزد و بار

۴/ - [راست] ای را (آموزش می دهد)

۵/ ...

۶/ ... ایزدان ...

.../۷

.../۸

.../۹

.../۱۰

۵-۴-چینی

(Evangelyon) Ying-lun نشان دهنده‌ی کتاب دانایی است که سراسر ریشه‌ها و خاستگاه‌های آموزه‌های درست را می‌شناسد.

۵-۵-دست نوشته یونانی کلن

(نک. بخش ۶)

۵-۶-متن قبطی

(نک. بخش ۶)

۶- متن کامل

بر پایه‌ی آنچه گفته شد، باب الف انجیل زنده "مانی و باب‌های دیگر را می‌توان بر پایه‌ی متن‌های ایرانی، یونانی، قبطی و عربی به ترتیب زیر بازسازی کرد:

«باب الف»

الف انجیل را می‌آموزد. (M17/v/r/) سربرگ فارسی میانه:
روح پاک/سخن پاک (So18056/v/) سربرگ سغدی:

(متن باب الف ترتیب متن‌ها از راست به چپ:)

+M/7/r/+M172/r/+M17/V/+M5439+M172/V/+M17/r/v+M5439+M172/V/
I+M172/r/I

(متن چینی)

M733/V/+CMC+M644/V/+CMC+M644/r/+CMC+
+M5794+M4II/V/+
S1/V/5+MSC.

(متن عربی)

- ستوده است و ستوده شود گرامی‌ترین پسر، عیسیای زنده‌گر، سرهمه‌ی دهش‌ها، پشت پاکان و دریافت زیرکان.

- ستوده است و ستوده شود دوشیزه‌ی روشنی، سرهمه‌ی خردها.
- ستوده است و ستوده شود دین پاک به زور پدر، به آفرین مادر به خرد پسر.
- درود و آفرین بر فرزندان درودی و برگویندگان و شنوندگان سخن باوری.
- همی باد ستایش و ارجمندی بر پدر و پسر و بر روح پاک و بر کتاب پاک.
- گفتار انجیل زنده چشم و گوش را می‌آموزد و بار راستی را آموزش دهد.
من، مانی فرستاده‌ی عیسیای دوست، به کام پدر، بغ راستین، آن که من ازش بود(هام) اوزید و